

чином впливають на самооцінку та професійну самоідентифікацію працівника безпосередньо пов'язане із професійною адаптованістю до умов діяльності.

Висновки. Підводячи підсумок емпіричного дослідження, можна дійти висновку, що на індивідуально-психологічному рівні професійна адаптивність визначається: нервово-психічною та емоційною стійкістю; впевненістю у собі; зниженням дратівливості та надмірної підозрливості; довірчістю; готовністю до виправданого ризику; конформністю до референтного колективу; практичністю поглядів; певним консерватизмом; контрольованою експресивністю; екстравертованістю; прямолінійністю; зниженням конфліктності, образливості та негативізму. З зазначених особливостей ролі адаптивності в процесі формування самооцінки, можна зробити висновок, що професійна адаптивність залежить від внутрішньоособистісної гармонізації системи ставлень працівника до себе. З іншого ж боку, по мірі набуття професійного досвіду та формування адаптивності відбувається й зворотній вплив, коли особистість набуває впевненості в сфері власної оперативно-службової діяльності і в наслідок цього гармонізується система індивідуальних самооцінок.

Подальшими перспективами досліджень є аналіз структури особистості правоохоронця у руслі особистісного підходу, з урахуванням специфіки правоохоронної діяльності, у наступних ракурсах: а) роль психологічних якостей, що визначають адаптацію у професію в ході інтеріоризації відповідних відносин притаманних діяльності; б) вплив умов діяльності на подальші трансформації особистості правоохоронця.

Список використаних джерел

1. Платонов К.К. Структура и развитие личности / К.К.Платонов. - М.: Наука, 1986. – 254 с.
2. Реан А.А. Психология адаптации личности. Анализ. Теория. Практика / А.А.Реан, А.Р.Кудашев, А.А.Баранов. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. – 479с.

Отримано 01.08.2013 р.

УДК 159.923.3; 159.9.072; 316. 334. 4

Виноградов О.Г. °

Національний Університет «Києво-Могилянська Академія», кандидат психологічних наук, доцент

БАГАТОРІВНЕВИЙ АНАЛІЗ S – R ЗАПИТАЛЬНИКА ЕМОЦІЙНОГО РЕАГУВАННЯ

Стаття присвячена дослідженню того, як впливають стать і вік досліджуваних, а також сприйняття ситуаційних чинників на уявлення про власну емоційну реакцію в уявних ситуаціях. Ситуації в запитальнику конструювалися за допомогою комбінацій двох дихотомічних факторів. Було продемонстровано, що варіативність інтра-індивідуальних патернів зв'язку ситуаційних чинників і уявних емоційних реакцій є статистично значущою, що свідчить про важливість систематичного їх вивчення і застосування в особистісній діагностиці. В той же час демографічні змінні виявилися недостатньо ефективними для пояснення цієї варіативності.

Ключові слова: S – R запитальник, емоційне реагування, багаторівневе моделювання, інтра-індивідуальна варіативність

Стаття посвячена дослідженню того, як впливають сприйняття ситуативних факторів, а також пол і вік испытуемых, на представлення про власну емоційну реакцію в уявляваних ситуаціях. Ситуації в опитувальнику конструювалися з допомогою комбінацій двох дихотомічних факторів. Було продемонстровано, що варіативність внутрішнь-індивідуальних паттернів зв'язу ситуативних факторів і представляємих емоційних реакцій є статистично значимою, що свідчить про важливість систематичного їх вивчення і застосування в особистісній діагностиці. В той же час демографічні змінні виявилися недостатньо ефективними для пояснення вказаної варіативності.

Ключевые слова: S - R опросник, емоциональное реагирование, многоуровневое моделирование, интра-индивидуальная вариативность

The article investigates the impact of situational factors' perception as well as gender and age of the subjects, on the views of one's emotional response to the imaginary situations. Situations in the questionnaire were constructed using combinations of two dichotomous factors. It has been demonstrated that the intra-individual variability in patterns of relations of situational factors and emotional responses is statistically significant, indicating the importance of their systematic study and application in personality diagnostics. At the same time, demographic variables were not efficient enough to explain this variability.

Keywords: S - R questionnaire, emotional response, multilevel modeling, intra-individual variability

Актуальність. Дані про інтра-індивідуальну варіативність поведінки мають ієрархічну структуру: нижній рівень ієрархії утворюється ситуаціями, в яких розгортається поведінка в залежності від конкретних обставин, а на більш високому знаходяться індивіди з своїми відносно стабільними крос-ситуативними характеристиками. Оскільки домінуючий сьогодні в емпіричних психологічних дослідженнях підхід до опису інтер-індивідуальних відмінностей має обмежену цінність для вирішення проблеми пояснення індивідуальної поведінки [1], перед дослідниками в галузі психології особистості постає важливе завдання створення відповідної методології аналізу. До виникнення багаторівневих методів доводилося або застосовувати агрегацію даних нижчих рівнів, що призводило до втрати інформації про інтра-індивідуальні відмінності, або витягувати їх у двовірну матрицю, що порушувало припущення про незалежність спостережень, яке лежить в основі більшості традиційних статистичних технік. Сьогодні все частіше до даних такого типу застосовується особливий клас методів, які беруть до уваги існування одиниць аналізу на різних рівнях ієрархії – багаторівневе моделювання. Наразі багаторівневе моделювання в дослідженнях з позицій інтеракціонізму використовується головним чином при аналізі щоденникових досліджень, вибірки досвіду або спостереження [1, 2, 3]. Ця стаття присвячена використанню лінійного багаторівневого моделювання для аналізу даних, зібраних за допомогою структурованого S – R запитальника емоційного реагування. Оскільки особистісні запитальники мають перевагу над вказаними методами збору даних з точки зору простоти використання і економічності, результати дослідження можуть бути корисними для розробки інструментів індивідуальної діагностики з позицій соціально-когнітивної теорії.

Мета дослідження: 1) побудувати узагальнені моделі зв'язку емоцій, які переживають респонденти, в залежності від ситуативних умов на основі даних,

зібраних за допомогою S – R запитальника емоційного реагування; 2) визначити, чи є значущими показники варіативності коефіцієнтів моделі; 3) оцінити вплив статі та віку на залежні змінні і коефіцієнти моделі; 4) оцінити частину дисперсії залежних змінних, які пояснюють фактори опису ситуації.

Методика. Запитальник емоційного реагування складався з 11 блоків по чотири питання в кожному. Блок питань стосувався того, яку інтенсивність тієї чи іншої емоції (хвилювання, радості, гніву тощо) респондент відчував у кожній з чотирьох ситуацій, утворених як комбінації рівнів двох факторів (див. [4]).

По кожній з ситуацій респондент вказував ступінь вираженості певної емоції, користуючись дворівневою дев'ятибальною шкалою: слабо [1 2 3], середньо [4 5 6], сильно [7 8 9]. Основною відмінністю даного інструменту від класичних S – R запитальників є те, що ситуація в питанні описується на основі комбінації рівнів декількох факторів, що полегшує процедуру пошуку можливих причин змін у поведінці.

Вибірка. В дослідженні взяли участь 438 респондентів (працівників декількох міжнародних компаній). Серед досліджуваних було 50,5% жінок і 49,5% чоловіків віком від 22 до 63 років (середній вік становить 35 років, стандартне відхилення складає 7,5 роки). Заповнення методики здійснювалося онлайн за декілька днів до проведення тренінгів, на яких учасники отримували детальні пояснення своїх результатів. Значна частина досліджуваних неодноразово брала участь у таких корпоративних тренінгах, тому більшість учасників відповідали максимально відверто для отримання корисного для себе зворотного зв'язку.

Аналіз даних. Дані аналізувалися за допомогою лінійної багаторівневої регресії у статистичному пакеті mplus 7.1. Сутність багаторівневої регресії можна уявити собі в наступний спосіб: нехай для кожного досліджуваного ми будемо індивідуальне регресійне рівняння, яке пов'язує залежну змінну – інтенсивність переживання певної емоції – з ситуаційними факторами. Таким чином, ситуаційну емоційну реакцію кожного досліджуваного можна описати за допомогою константи і регресійних коефіцієнтів при незалежних змінних. Ці коефіцієнти можна розглядати в якості агрегованих показників, які описують індивідуальні особливості поведінки людини. Так, наприклад, константа в цьому індивідуальному рівнянні характеризує середній рівень переживання емоції і аналогічна звичайному інтегральному балу за тест. Індивідуальні регресійні коефіцієнти при незалежних змінних дають змогу говорити про значущість тих чи інших ситуаційних факторів для розгортання поведінки індивіда (в західній літературі використовуються терміни «психологічно активні атрибути» або «значущі інгредієнти ситуації»). Оскільки коефіцієнти індивідуальних рівнянь можуть приймати різні значення, їх називають випадковими регресійними коефіцієнтами.

Отримані в результаті аналізу одиниць першого рівня агреговані показники стають змінними на другому рівні аналізу – ми можемо оцінювати їх середнє і дисперсію, шукати зв'язки між ними, пояснювати впливом змінних, які описують досліджуваного на рівні індивіда в цілому – такими як стать, вік чи освіта. Усереднені регресійні коефіцієнти надають інформацію про загальні для вибірки тенденції зв'язку, а їх дисперсія характеризує індивідуальні відмінності.

Насправді такий хід аналізу не є оптимальним через низку обставин. По-перше, в деяких випадках побудувати індивідуальне рівняння просто неможливо, оскільки залежна змінна у досліджуваного не варіює. По-друге, на індивідуальному рівні кількість спостережень може бути невеликою, тому аналізу бракуватиме статистичної потужності. Багаторівневе моделювання дозволяє обійти ці обмеження за рахунок симультанної оцінки коефіцієнтів на всіх рівнях і припущень про їх нормальний розподіл.

Для проведення багаторівневого аналізу в даному дослідженні масив трансформувалася у так званий «довгий формат» – дані кожного досліджуваного розташовувалися на декількох рядках, які ідентифікувалися його номером. Ситуаційні фактори і стать кодувалися як бінарні змінні. Приклад такого кодування для факторів А і В по одному з блоків наводиться нижче.

Б1. Я хвилююся, виступаючи перед:

1. А = 0, В = 1; Невеликою групою людей, які мене не знають
2. А = 0, В = 0; Невеликою групою людей, які мене добре знають
3. А = 1, В = 1; Великою аудиторією людей, які мене не знають
4. А = 1, В = 0; Великою аудиторією людей, які мене добре знають

Вік центрувався відносно загального середнього по вибірці (35 років) для кращої можливості інтерпретувати константу моделі.

Послідовність аналізу була наступною: спочатку для кожної залежної змінної будувалася базова модель без предикторів, по якій оцінювалося значення інтракласової кореляції. Потім до базової моделі додавалися фіксовані предиктори на інтра-індивідуальному (ситуаційні фактори) і інтер-індивідуальному (стать і вік) рівнях для оцінки часток поясненої дисперсії. Нарешті, остаточна модель включала в себе: 1) випадкові константи, 2) випадкові коефіцієнти при ситуаційних факторах А і В, 3) регресійні коефіцієнти для рівнянь, які пов'язують значення випадкової константи з демографічними змінними, 4) регресійні коефіцієнти для рівнянь зв'язку між випадковими коефіцієнтами ситуаційних факторів і демографічних змінних, 5) демографічні змінні на інтер-індивідуальному рівні.

Результати і обговорення. Базова модель складається з двох рівнянь, перше описує інтра-індивідуальну варіацію переживання емоції навколо індивідуального середнього, друге стосується інтер-індивідуального рівня і показує, як індивідуальне середнє розкладається на загальне середнє і індивідуальний залишок:

$$y_{SP} = b_{0P} + r_{SP}$$

$$b_{0P} = \gamma_{00} + u_{0P}$$

В цих рівняннях y_{SP} позначає рівень переживання емоції респондентом Р у ситуації S, b_{0P} – константа в індивідуальній моделі респондента Р, фактично є усередненим значенням переживання емоції у всіх запропонованих ситуаціях, r_{SP} – залишок для респондента Р у ситуації S, γ_{00} – константа (усереднене значення всіх індивідуальних констант), u_{0P} – залишок респондента Р. Дисперсія r_{SP} характеризує інтра-індивідуальну (чи внутрішньо-групову) варіативність переживання, а дисперсія u_{0P} стосується інтер-індивідуальних (тобто міжгрупових) відмінностей.

Розглянемо базову модель на прикладі хвилювання при виступі перед аудиторією. Оцінки параметрів індивідуальної моделі виявилися такими: дисперсія, пов'язана з залишками інтра-індивідуальної варіації = 4,030, дисперсія, пов'язана з інтер-індивідуальною варіацією = 0,850. На основі цих результатів з'являється можливість оцінити корисний показник – коефіцієнт інтракласової кореляції, який говорить про частку дисперсії залежної змінної, що визначається належністю до одиниці спостереження другого рівня (в даному випадку, це досліджувані). Для хвилювання інтракласовий коефіцієнт кореляції становить $0,850 / (0,850 + 4,030) = 0,175$. Отже, інтер-індивідуальна варіація пояснює тільки 17,5% загальної дисперсії оцінок хвилювання. Показники по іншим емоціям наводяться в таблиці 1.

Таблиця 1.- Показники базової моделі і частки поясненої дисперсії

Почуття	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
EM01 Хвилювання	3,933	4,030	0,850	0,175	0.384	0.029
EM02 Несправедливість	5,433	3,146	1,332	0,297	0.282	0.024
EM03 Заздрість	2,073	0,739	1,147	0,608	0.057	0.002
EM04 Радість	6,225	2,644	1,605	0,378	0.324	0.048
EM05 Гнів	5,708	3,919	1,059	0,213	0.573	0.013
EM06 Смуток	4,565	6,539	0,045	0,007	0.600	0.062
EM07 Збентеження	4,483	3,459	1,930	0,358	0.346	0.014
EM08 Роздратування	4,493	3,211	1,469	0,314	0.409	0.009
EM09 Сором	5,539	2,005	2,082	0,509	0.197	0.077
EM10 Ніяковість	4,373	3,106	1,625	0,344	0.368	0.006
EM11 Інтерес	5,346	5,707	0,084	0,015	0.462	0.040

Примітка: (1) – загальне середнє, (2) – інтра-індивідуальна дисперсія, (3) інтер-індивідуальна дисперсія, (4) інтракласова кореляція, (5) частка поясненої інтра-індивідуальної дисперсії, (6) частка поясненої інтер-індивідуальної дисперсії

Як бачимо у стовпчику (4), частка дисперсії, яка пояснюється інтер-індивідуальними відмінностями, змінюється в широкому діапазоні: від смутку (0,07) і інтересу (0.015) до заздрості (0,608) і сорому (0,509). Але загалом можна говорити про те, що більшість блоків S – R запитальника демонструють переважання інтра-індивідуальної дисперсії над інтер-індивідуальною. Це свідчить про важливість врахування індивідуальних особливостей реагування на ситуацію для пояснення людської поведінки. Виключення стосуються переживань, які є менш чутливими до особливостей ситуації, більш генералізованими. Можливо також, що тут впливає фактор соціальної бажаності відповідей (принаймні це вірно стосовно заздрості, адже значна частка людей не зізнається у заздрощах, про що свідчить низьке загальне середнє 2,073).

На наступному кроці будувалися моделі, в яких з'являються предиктори першого і другого рівнів. На рівні інтра-індивідуальному предикторами слугували особливості ситуацій (два дихотомічні фактори, які позначалися літерами А і В). Для кожної емоції фактори були своїми. Так, для хвилювання при виступі перед великою аудиторією використовувалися такі ситуативні ознаки, як мала чи велика аудиторія (фактор А) і знайома і незнайома аудиторія (фактор В). Для переживання почуття несправедливості факторами були дистанція (близька людина – керівник) і тип несправедливості (не помітив добра – звинуватив у тому, що респондент не робив) і т.д. (див. [4]). На інтер-індивідуальному рівні

предикторами були стать і вік як ознаки, що в найбільшій мірі могли б бути пов'язаними з переживанням різноманітних емоцій. Два останні стовпчики табл. 1 містять оцінки частки поясненої дисперсії на інтра-індивідуальному і інтер-індивідуальному рівнях, які були отримані за допомогою цих моделей. Як бачимо, від третини до половини інтра-індивідуальної дисперсії можна пояснити фіксованими ефектами ситуаційних умов, що є дуже непоганим результатом. При цьому інтер-індивідуальні відмінності пояснюються значно гірше, загалом мова йде про 1-5%. Найбільша частка поясненої дисперсії припадає знов на сором і це легко пояснити: жінки більше схильні до переживання цього почуття, як і люди старшого віку (у блоці мова йде про реакцію оточуючих на помилку чи некоректну поведінку).

Найбільш інформативними є багаторівневі моделі третього етапу. Розглянемо особливості їхньої інтерпретації знов на прикладі залежної змінної «хвилювання при виступі перед аудиторією»:

	Estimate	S.E.	Est./S.E.	Two-Tailed P-Value
Within Level				
Residual Variances				
EM01	0.831	0.095	8.715	0.000
Between Level				
A ON				
SEX	0.094	0.157	0.600	0.549
AGE	-0.023	0.011	-1.972	0.049
B ON				
SEX	0.607	0.165	3.674	0.000
AGE	-0.027	0.010	-2.632	0.008
EM01 ON				
SEX	-0.552	0.153	-3.618	0.000
AGE	0.004	0.011	0.392	0.695
EM01 WITH				
A	-0.407	0.128	-3.176	0.001
B	-0.925	0.184	-5.035	0.000
A WITH				
B	0.319	0.133	2.390	0.017
Intercepts				
EM01	2.624	0.118	22.305	0.000
A	2.029	0.112	18.057	0.000
B	0.789	0.125	6.302	0.000
Residual Variances				
EM01	1.796	0.210	8.571	0.000
A	1.844	0.179	10.281	0.000
B	2.127	0.262	8.133	0.000

Розпочнемо з фіксованих ефектів (розділ Intercepts, константи). При переході від невеликої аудиторії до великої (фактор А) хвилювання в середньому збільшується на 2.029 бали за дев'ятибальною шкалою (коефіцієнт значущий на рівні $p < 0,001$), Проте, сила зв'язку величини аудиторії статистично значущо варіювала від респондента до респондента і його дисперсія становила 1,844 (див. розділ Residual Variances, залишкові дисперсії, для фактору А). Тобто, враховуючи припущення про нормальність розподілу випадкових коефіцієнтів, можна твердити, що регресійний коефіцієнт для 95% відсотків респондентів коливається між -0,69 і 4,74. Інакше кажучи, він може бути як сильним позитивним, нульовим так і слабо негативним.

Ступінь знайомства з аудиторією в середньому впливає слабше на хвилювання при виступі, ніж її величина, регресійний коефіцієнт становить 0,789 ($p < 0,001$). При цьому індивідуальні відмінності у величині регресійного коефіцієнта значно більші: його дисперсія дорівнює 2,127 ($p < 0,001$). Інакше кажучи, для 95% досліджуваних цей коефіцієнт лежить у межах від -2,13 до 3,71 – зв'язок коливається від сильно негативного до сильно позитивного.

Фіксована константа дорівнює 2,624 (блок Intercepts), це означає рівень хвилювання типової жінки 35 років при виступі перед невеликою знайомою аудиторією (для більшості досліджуваних ця ситуація пов'язана з найнижчим рівнем стресу).

Випадкові коефіцієнти виявилися також статистично значущо пов'язаними один з одним. Так, коваріація нахилів для факторів А і В є позитивною ($p < 0,05$), що означає збільшення впливу одного фактора при зростанні важливості іншого. Це можна інтерпретувати так: або чутливість респондента до ситуаційних чинників, або його відвертість чи стиль відповідей.

Константа (типовий рівень хвилювання) також виявилася статистично значущо пов'язаною з нахилами лінії регресії, причому коваріація тут від'ємна – чим сильніше на хвилювання впливають фактори величини аудиторії чи рівня знайомства з нею, тим нижчим є початковий рівень хвилювання.

Перейдемо до характеристики впливу демографічних ознак. На типовий рівень хвилювання статистично значущо здійснює вплив лише стать, жінки зазначили рівень хвилювання в середньому на 0,552 бали вищий, ніж чоловіки ($p < 0,001$). Вік, як це не дивно, не має зв'язку з рівнем хвилювання при виступі перед аудиторією ($p = 0,695$).

Демографічні ознаки статистично значущо пов'язані лише з випадковим регресійним коефіцієнтом при ситуаційному факторі «ступінь знайомства аудиторії». При збільшенні віку на один рік нахил регресійної лінії зв'язку хвилювання і ступеня знайомства аудиторії зменшується на 0.027 ($p < 0,01$). Тобто, стрес від незнайомої аудиторії стає тим меншим, чим старший респондент. Стать взаємодіє з ступенем знайомства несподіваним чином: у чоловіків сила зв'язку є більшою, ніж у жінок, оскільки регресійний коефіцієнт для чоловіків зростає на 0,607 ($p < 0,001$).

Результати аналізу для всіх інших емоцій наводяться в таблиці 2. Статистично значущі на рівні 0,001 коефіцієнти виділено жирним шрифтом.

Перш за все звертає на себе увагу той факт, що фіксовані ефекти ситуаційних факторів А і В далеко не завжди є статистично значущими (рядки

Intercept). Так, для несправедливості виявився неважливим на рівні загальних тенденцій фактор А (хто є джерелом несправедливої оцінки – близька людина чи керівник), для почуття заздрості – обидва ситуаційних чинника (схожість і ступінь опосередкованості інформації) і т.д. В той же час всі випадкові коефіцієнти статистично значущо відрізняються від нуля (останні два рядки таблиці 2). Це свідчить про існування таких різнонаправлених інтра-індивідуальних способів реагування на ситуаційні обставини, які при усередненні не дають вираженої загальної для всіх респондентів тенденції.

Таблиця 2. Коефіцієнти багаторівневих регресійних моделей для десяти емоцій

Ефекти	EM02	EM03	EM04	EM05	EM06	EM07	EM08	EM09	EM10	EM11
EM (RV)	1,21	0,21	0,06	0,76	1,84	0,94	0,66	0,38	0,57	1,03
A ON стать	-0,02	-0,03	0,15	0,06	0,15	0,08	0,38	-0,24	0,27	0,21
A ON вік	0,01	0,00	0,01	0,02	0,01	-0,01	0,01	0,03	-0,07	-0,01
B ON стать	0,08	-0,03	0,13	0,09	0,31	0,32	0,06	0,20	0,07	-0,12
B ON вік	-0,01	0,00	0,01	-0,01	-0,02	0,00	0,00	-0,01	0,03	0,03
EM ON стать	-0,43	0,04	0,18	-0,35	-0,70	-0,54	-0,46	-0,78	-0,38	-0,40
EM ON вік	0,01	-0,01	0,01	0,01	0,03	0,02	-0,01	0,01	0,03	0,00
EM WITH A	-0,76	-0,83	0,22	-0,35	-1,38	-0,41	-1,62	-0,85	-0,96	-2,45
EM WITH B	-0,92	-0,18	0,13	-0,45	-1,02	-1,62	-0,16	-1,02	-0,85	-1,21
A WITH B	0,26	0,04	0,10	-0,05	0,48	0,30	0,23	0,05	-0,06	1,20
EM Intercept	6,15	2,59	0,46	3,71	6,56	4,34	5,48	4,71	4,93	5,97
A Intercept	0,15	-0,38	0,38	0,93	-2,99	1,48	-2,44	0,17	1,39	1,81
B Intercept	-1,48	-0,20	0,30	2,48	-2,04	-1,77	1,02	0,53	-2,75	-3,55
EM (RV)	2,69	1,92	0,28	2,18	3,02	3,60	3,02	3,33	3,27	3,06
A (RV)	0,91	1,04	0,27	0,99	0,67	0,74	2,37	1,62	1,89	3,06
B (RV)	1,66	0,39	0,13	0,92	0,36	2,51	0,59	1,72	1,39	1,79

Примітка: EM – емоція в блоці, RV – залишкова дисперсія, WITH – коваріація, ON – регресія, INTERC – константа

По-друге, стать і вік виявилися не дуже ефективними предикторами для переживання більшості емоцій: всі фіксовані коефіцієнти в рядках EM ON стать і EM ON вік виявилися незначущими. На додаток, переважна більшість коефіцієнтів зв'язку між важливістю ситуаційних чинників і демографічних змінних не відрізняються статистично значущо від нуля (рядки A ON стать і т.д.). Виключення становлять лише хвилювання (чим старші респонденти, тим менша важливість ступеня знайомства аудиторії), сором (важливість свідомих некоректних дій для переживання емоції залежить від віку), ніяковість (необхідність просити послугу для себе особисто з віком стає менш важливим чинником виникнення ніяковості) і т.п.

Висновки. Проведене дослідження дозволило на матеріалі S – R запитальника емоційного реагування продемонструвати той факт, що інтра-індивідуальна варіативність уявлень про власну реакцію на ситуацію в достатній мірі зумовлюється ситуаційними чинниками. Як виявилось, характер зв'язку останніх з різноманітними емоціями суттєво і статистично значущо варіює від людини до людини. В той же час поки що бракує інформації про те, які саме інтра-індивідуальні чинники можуть в принципі бути відповідальними за різницю у зазначеному характері зв'язку. Цілком зрозуміло, однак, що методи багаторівневого моделювання можуть стати тим самим важливим інструментом, за допомогою якого можна отримати відповідь на це питання.

Список використаних джерел

1. Molenaar P. A manifesto on psychology as idiographic science: bringing the person back into scientific psychology, this time forever / Peter C. M. Molenaar // Measurement: Interdisciplinary Research and Perspectives. – 2004. – Vol. 2. – No. 4. – P. 201-218.
2. Smith R. E. Behavioral signatures at the ballpark: intraindividual consistency of adults' situation-behavior patterns and their interpersonal consequences / Ronald E. Smith, Yuichi Shoda, Sean P. Cumming, Frank L. Smoll // Journal of Research in Personality. – 2009. – Vol. 43. – No. 2. – P. 187-195.
3. Fournier M. A. The interpersonal signature / Marc A. Fournier, D. S. Moskowitz, David C. Zuroff // Journal of Research in Personality. – 2009. – Vol. 43. – No. 2. – P. 155-162.
4. Виноградов О. Г. Надійність S – R запитальника емоційного реагування / Олександр Геннадійович Виноградов // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: Збірник наукових праць. – К.: Логос, 2013. – Вип. 19. – С. 111-118.

Отримано 15.08.2013 р.

УДК 159.9

Гайденко В. Ю.°

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет психології, аспірант

ТРИКОМПОНЕНТНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПСИХОЛОГІЧНИХ КОРЕЛЯТИВ ОСОБИСТІСНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ РЕВІЗОРІВ ІНСПЕКТОРІВ

В статті розглядається проблема особистісної відповідальності на прикладі професійної діяльності державних ревізорів інспекторів. Визначається вплив конформності на особистісну відповідальність. Емпірично доведено, що відповідальність підвищується при зниженні конформності особистості. Статистично обґрунтовані інтелектуальні, комунікативні та емоційно-вольові кореляти особистісної відповідальності.

Ключові слова: особистісна відповідальність, конформність, воля, інтелект

В статье рассматривается проблема личностной ответственности на примере профессиональной деятельности государственных ревизоров инспекторов. Определяется влияние конформности на личностную ответственность. Эмпирически доказано, что ответственность повышается при снижении конформности личности. Статистически обоснованы интеллектуальные, коммуникативные и эмоционально-волевые корреляты личностной ответственности.

Ключевые слова: личностная ответственность, конформность, воля, интеллект

The problem of personality responsibility illustrated on the example of professional activity of state controllers inspectors is investigated in the article. The influence of conformity on personality responsibility is defined. It is proved empirically, that responsibility rises when the conformity of personality reduces. Intellectual, communicative and emotional – volitional correlates of personality responsibility are statistically valid.

Key words: personality responsibility, conformity, will, intellect

Сучасне суспільство зіткнулось з радикальними змінами майже в усіх сферах існування. Ідеологічні орієнтири та світоглядні цінності трансформувалися, а деякі просто зникли. З огляду на такі зміни відповідальність стає домінантною складовою у формуванні життєвої позиції особистості. Відповідальність покликана регулювати поведінку, врівноважуючи свободу і необхідність у життєдіяльності як окремої людини, так і суспільства в цілому.